

Sygn. akt V ACa 70/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 marca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Jerzy Paszkowski

Sędziowie: SA Ewa Kaniok

SO del. Agnieszka Łukaszuk (spr.)

Protokolant: sekr. sądowy Dorota Jędrak

po rozpoznaniu w dniu 14 marca 2018 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa syndyka masy upadłości C. M. R.

przeciwko D. A.

o ustalenie

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 20 września 2017 r., sygn. akt IV C 68/17

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym i drugim w ten sposób, że powództwo oddala i zasądza od syndyka masy upadłości C. M. R. na rzecz D. A. kwotę 10.800 (dziesięć tysięcy osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu;

II. zasądza od syndyka masy upadłości C. M. R. na rzecz D. A. kwotę 8.100 (osiem tysięcy sto) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego;

III. przejmuję na rachunek Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie nieuiszczone w sprawie koszty postępowania apelacyjnego.

Ewa Kaniok Jerzy Paszkowski Agnieszka Łukaszuk

Sygn. akt V ACa 70/18

UZASADNIENIE

Powód - syndyk masy upadłości C. D. - wniósł przeciwko pozwanej D. A. powództwo o uznanie za bezskuteczną na mocy art. 127 ust. 1 Ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe umowy darowizny nieruchomości położonej w W. przy ulicy (...) lokal (...) o powierzchni 118,99 m².

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 20 września 2017 r. Sąd Okręgowy w Warszawie uznał za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości powstałej w wyniku orzeczenia upadłości C. D. postanowieniem Sądu Rejonowego w Radomiu z dnia 6 marca 2015 r. sygn. Akt VGU 45/14 umowę darowizny z dnia 29 stycznia 2014 r. nieruchomości lokalowej położonej w W. przy ul. (...) lokal nr (...) o powierzchni 118,99m² dla której Sąd Rejonowy dla Warszawy Mokotowa w Warszawie prowadzi księgę wieczystą nr (...) zawartą przed notariuszem A. T. (1); zasądził od D. A. na rzecz M. R. syndyka masy upadłości C. D. kwotę 10 817,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (2), oraz przejął na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczone koszty wpisu sądowego (3).

Powyższe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych:

C. D. jest mężem pozwanej D. A.. Prowadził on działalność gospodarczą, jako podmiot wpisany do ewidencji działalności gospodarczej, jak również był prezesem spółki prawa handlowego.

17 marca 2008 roku C. D. zaciągnął kredyt na kupno mieszkania położonego w W. przy ulicy (...), w wysokości około trzystu osiemdziesięciu franków szwajcarskich. Jako zabezpieczenie kredytu na nieruchomości ustanowiono hipotekę umowną w wysokości 1.930.000 złotych.

W 2013 roku rozpoczęły się problemy finansowe C. D.. 27 stycznia 2014 roku została zawarta umowa leasingu pomiędzy spółką prowadzoną przez pozwaną, a (...) S.A. Zabezpieczenie tej umowy stanowiła hipoteka ustanowiona na nieruchomości przy ulicy (...) w W. w wysokości czterystu tysięcy złotych. Na wpisanie hipoteki zgodził się C. D., który był wówczas jej właścicielem. Następnie dwa dni później, 29 stycznia 2014 roku zawarł on ze swoją żoną umowę darowizny przedmiotowej nieruchomości. 31 grudnia 2014 roku, zadłużenie dotyczące tej nieruchomości wynosiło 282.143,48 franków szwajcarskich, tj. około 1.113.098 złotych. Wartość rynkowa nieruchomości według oszacowania z grudnia 2013 roku wynosiła około 916.000 zł.

25 września 2014 roku Naczelnik Urzędu Skarbowego w Radomiu złożył wniosek o upadłość pana C. D.. Po przeprowadzeniu postępowania Sąd Rejonowy w Radomiu V Wydział Gospodarczy w sprawie sygn. akt V GU 45/14 w dniu 6 marca 2015 roku ogłosił upadłość C. D. obejmującą likwidację majątku dłużnika.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy wskazał, iż zgodnie z art. 127 Prawa upadłościowego bezskuteczne w stosunku do masy upadłości są czynności prawne dokonane przez upadłego w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, którymi rozporządził on swym majątkiem, jeżeli dokonane zostały nieodpłatnie albo odpłatnie, ale wartość świadczenia upadłego przewyższa w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez upadłego lub zastrzeżonego dla upadłego, lub dla osoby trzeciej. Mając zatem na uwadze fakt, iż umowa darowizny nieruchomości została zawarta przed upływem roku od daty złożenia wniosku o upadłość zdaniem Sądu Okręgowego, dyspozycja art. 127 Prawa upadłościowego została wyczerpana.

Odnosząc się do zarzutów pozwanej Sąd Okręgowy wskazał, iż zastosowaniu tego przepisu nie stoi na przeszkodzie art. 336 Prawa upadłościowego, albowiem bank, który udzielił kredytu nie był jedynym wierzycielem. Choć zatem większość kwoty uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości otrzyma bank (zgodnie z art. 345 Prawa upadłościowego), to jednak 1/10 tej kwoty zostanie przeznaczona dla pozostałych wierzycieli po zaspokojeniu kosztów postępowania egzekucyjnego i ewentualnych należności alimentacyjnych. Tym samym w ocenie Sądu Okręgowego włączenie do masy upadłości lokalu mieszkalnego będzie korzystne dla pozostałych wierzycieli. Sąd I instancji wskazał nadto, iż w jego ocenie gdyby przedmiotowe mieszkanie miało nie wejść do masy upadłości sąd orzekający w sprawie upadłości najprawdopodobniej oddaliłby wniosek o ogłoszenie upadłości, albowiem pozostały majątek nie zaspokoiłby nawet kosztów postępowania.

O kosztach postępowania Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c., przy czym mając na uwadze sytuację majątkową pozwanej przejął na rachunek Skarbu Państwa opłatę sądową, od której uiszczenia powód był zwolniony.

Apelację od powyższego orzeczenia wniosła pozwana zaskarżając je w punkcie pierwszym i drugim. Zaskarżonemu wyrokowi pozwana zarzuciła:

- obrazę przepisów postępowania tj. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego oraz przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, a także ich ocenę sprzeczną z zasadami doświadczenia życiowego i logicznego rozumowania, a w konsekwencji oparcie rozstrzygnięcia na błędnym wniosku jakoby w niniejszym postępowaniu ziściły się przesłanki do zastosowania art. 127 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe;
- obrazę przepisów prawa materialnego tj. art. 127 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe polegającą na jego niewłaściwym zastosowaniu w niniejszej sprawie, pomimo, iż czynność prawna dłużnika (upadłego) obejmująca darowiznę z dnia 17 stycznia 2014 r., mająca formalnie za przedmiot rozporządzenie składnikiem majątku, w rzeczywistości, ze względu na okoliczności mu towarzyszące, nie doprowadziła do uszczuplenia majątku.

Mając na uwadze powyższe zarzuty skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja pozwanej okazała się zasadna, choć nie z przyczyn w niej wskazanych. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia stanu faktycznego dokonane przez Sąd Okręgowy i przyjął je za swoje, jednakże w oparciu o art. 382 k.p.c., dokonał ich odmiennej oceny prawnej, w szczególności w zakresie podstawy prawnej dochodzonego roszczenia.

W przedmiotowej sprawie strona powodowa domagała się ustalenia na podstawie art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego, że umowa darowizny nieruchomości lokalowej położonej w W. przy ul. (...) z dnia 29 stycznia 2014 r. jest bezskuteczna w stosunku do masy upadłości. Na wstępie rozważań należy zatem wskazać, że wyrok ustalający bezskuteczność z mocy prawa czynności prawnej dokonanej przez upadłego ma charakter deklaratoryjny. Stanowisko to zostało ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który wyjaśnił, że skoro bezskuteczność powstaje z mocy prawa, jako skutek ogłoszenia upadłości dłużnika, to wyrok sądu stwierdzający tę bezskuteczność ma charakter deklaracyjny. Tym samym jeżeli dojdzie do sporu na tym tle, może on zostać rozstrzygnięty w postępowaniu z powództwa o ustalenie stosunku prawnego lub prawa, tj. na podstawie art. 189 k.p.c. (por. m. in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 273/11,).

Przepis art. 189 k.p.c. ma charakter materialny i dlatego Sąd Apelacyjny obowiązany jest go ocenić. Ze względu na merytoryczny charakter postępowania apelacyjnego Sąd drugiej instancji nie może bowiem ograniczać się jedynie do oceny zasadności zarzutów naruszenia prawa materialnego wskazanych w apelacji. Dokonując oceny prawnej ustalonego stanu faktycznego Sąd odwoławczy powinien także sanować - w granicach zaskarżenia - wszystkie naruszenia prawa materialnego, których dopuścił się sąd pierwszej instancji, niezależnie od tego, czy były one przedmiotem zarzutu apelacyjnego (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 67/11 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 630/15).

Oceniając zasadność powództwa opartego na art. 189 k.p.c. należy w pierwszej kolejności zastanowić się czy istnieje interes prawny w wytoczeniu powództwa, niezbędny do jego uwzględnienia. Na gruncie przepisów prawa upadłościowego w doktrynie i orzecznictwie wykształciły się w tym zakresie dwa poglądy. Jeden z nich wskazywał, że bezskuteczność czynności następuje z mocy prawa, wobec czego powództwo o ustalenie jest niedopuszczalne, jeżeli w konkretnej sytuacji można wytoczyć powództwo o świadczenie. W takim wypadku nie można bowiem mówić o istnieniu interesu prawnego, gdyż interes prawny nie zachodzi, gdy zainteresowany może na innej drodze osiągnąć w pełni ochronę swoich praw (wyrok Sądu Najwyższego z 22 listopada 2002 r., IV CKN 1519/00). Zgodnie natomiast

z drugim poglądem powództwo o ustalenie bezskuteczności czynności prawnej jest dopuszczalne, gdyż uprawnienie do jego wytoczenia wypływa ze szczególnej regulacji prawa upadłościowego, wobec czego nie ma zastosowania art. 189 k.p.c.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w składzie orzekającym w przedmiotowej sprawie wytoczenie powództwa o ustalenie bezskuteczności na podstawie art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego wymaga wykazania interesu prawnego, który nie występuje jeśli istnieje możliwość wytoczenia powództwa dalej idącego czyli powództwa o świadczenie z art. 134 Prawa upadłościowego. Sąd Apelacyjny podziela dominujące tym zakresie stanowisko Sądu Najwyższego (por. wyroki Sądu Najwyższego odnoszące się również do uprzednio obowiązującego art. 54 i 55 prawa upadłościowego z dnia 24 października 1934 r. z dnia 26 listopada 1999 r., III CKN 464/98, z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 184/07, z dnia 3 października 2008 r., I CSK 93/08, z dnia 16 kwietnia 2010 r., IV CSK 453/09). Słusznie bowiem wskazuje się, iż prawo upadłościowe jest częścią systemu prawa cywilnego i nawet przy uwzględnieniu specyfiki prawa upadłościowego i naprawczego nie ma podstaw, by w inny, niż w odniesieniu do art. 189 k.p.c., sposób traktować sens interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie. Powództwo o ustalenie czynności prawnej za bezskuteczną z mocy prawa na podstawie art. 127 prawa upadłościowego i naprawczego może być zatem wytoczone w razie sporu co do bezskuteczności tej czynności, lecz wymaga wykazania interesu prawnego. Co istotne przy tym interes prawny powoda musi istnieć obiektywnie, a ciężar jego wykazania spoczywa na powodzie zgodnie z treścią art. 6 k.c. i 232 k.p.c.

Odnosząc powyższe do okoliczności faktycznych przedmiotowej sprawy wskazać należy, iż powód w żaden sposób nie wykazał interesu prawnego w wytoczeniu powództwa. Z całą pewnością za taki interes nie może zostać uznany brak reakcji na wezwanie do przeniesienia własności nieruchomości. Przewidziany w art. 134 Prawa upadłościowego obowiązek przekazania do masy upadłości tego co na skutek bezskutecznej względnie czynności prawnej dokonanej przez upadłego ubyło z jego majątku, nie jest bowiem obowiązkiem złożenia przez nabywcę oświadczenia woli o powrotnym przeniesieniu własności rzeczy i praw stanowiących przedmiot bezskutecznej umowy. Przekazanie do masy upadłości oznacza tu powinność nabywcy zwrotu w naturze, a w razie sporu, powstanie po stronie syndyka roszczenie procesowe o wydanie tych rzeczy i praw, które z masy ubyły - celem umożliwienia zaspokojenia z tak powiększonej masy upadłości wszystkich wierzycieli. Dopiero zatem wyrok, który nakazuje pozwanemu wydanie syndykowi, do masy upadłości, przedmiotu umowy, która jest bezskuteczna z mocy prawa, pozwoli syndykowi, na sprzedaż tych rzeczy i praw, tak jakby stanowiły one nadal własność upadłego. Jest to sytuacja analogiczna do sytuacji jaka występuje w egzekucji, gdzie bezskuteczność względna ex lege zbycia nieruchomości po zajęciu (art. 930 § 1 k.p.c.) albo bezskuteczność względna wynikła z wyroku sądu (art. 532 k.c.) pozwala komornikowi sprzedać taką nieruchomość, tak jakby nadal stanowiła własność dłużnika, a nie własność nabywcy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2013 r., V CSK 454/12).

Istotną jest również okoliczność, iż sam powód w toku postępowania nie przytoczył jakichkolwiek przyczyn wskazujących na istnienie po jego stronie interesu prawnego w wytoczeniu przedmiotowego powództwa. Jak już wskazano powyżej w orzecznictwie i piśmiennictwie zgodnie podkreśla się, że interes prawny w żądaniu ustalenia - przewidzianym w art. 189 k.p.c. - zachodzi wówczas, gdy powód w innej drodze nie może osiągnąć w pełni ochrony swoich praw. Czyli z reguły powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa jest uzasadnione w sytuacji, gdy zgłoszone żądanie zmierza - w większej mierze niż inne mogące wchodzić w rachubę postępowania - do zapewnienia ochrony praw osoby zainteresowanej. Choć uzależnienie powództwa o ustalenie od interesu prawnego, jest w orzecznictwie i literaturze przedmiotu pojmowane elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni pojęcia interesu prawnego to zdaniem Sądu Apelacyjnego w okolicznościach faktycznych przedmiotowej sprawy interes taki nie zachodzi. Celem bezskuteczności czynności upadłego, o której mowa w art. 127 Prawa upadłościowego jest bowiem wyrównanie uszczerbku w masie upadłości. Tożsamy z tym celem interes prawny możliwy jest do zaspokojenia w trybie powództwa wydobywczego, a badanie skuteczności przeniesienia własności nieruchomości będzie odbywać się właśnie w ramach oceny roszczenia o wydanie.

Tym samym, niezależnie treści zarzutów podniesionych w apelacji wyrok Sądu I instancji podlegał zmianie z uwagi na brak spełnienia przesłanki interesu prawnego w wytoczeniu powództwa. Wskazać przy tym należy, iż zdaniem Sądu Apelacyjnego żaden ze wskazanych przez apelującą zarzutów nie mógł odnieść skutku. Sprowadzały się one w

istocie zakwestionowania dokonanej przez Sąd I instancji wykładni art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego poprzez nieuprawnione rozszerzanie przesłanek warunkujących jego zastosowanie. Tymczasem w przypadku bezskuteczności nieodpłatnych czynności upadłego, a taką właśnie czynnością była analizowana w toku postępowania umowa darowizny, nie jest wymagane wykazanie, że czynność ta miała na celu pokrzywdzenie wierzycieli. Czynność ta staje się z mocy prawa bezskuteczna w stosunku do masy upadłości, jeśli została dokonana we wskazanym w tym przepisie czasie i w jej wyniku nastąpiło uszczuplenie majątku, niezależnie od wartości tego uszczuplenia.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok i powództwo oddalił. Rozstrzygnięcie to skutkowało koniecznością modyfikacji orzeczenia o kosztach procesu za I instancję, o czym orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 7 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie z dnia 22 października 2015 r.

O kosztach postępowania w instancji odwoławczej orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. zasądzając od pozwanej jedynie ich część tj. koszty wynagrodzenia pełnomocnika pozwanej stosownie do treści § 2 pkt 7 w zw. z § 10 pkt. 1 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie z dnia 22 października 2015 r. Jednocześnie Sąd Apelacyjny przejął na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczone w sprawie koszty opłaty od apelacji od uiszczenia której pozwana była zwolniona. W ocenie Sądu Apelacyjnego powód, z uwagi na istnienie dwóch odmiennych stanowisk w orzecznictwie co do możliwości wytoczenia powództwa o ustalenie na podstawie art. 127 Prawa upadłościowego, mógł mieć uzasadnione przekonanie co do zasadności wytoczenia powództwa, tym samym obciążenie go wysoką opłatą sądową stanowiłoby naruszenie zasad słuszności.

SSA Ewa Kaniok SSA Jerzy Paszkowski SSO (del) Agnieszka Łukaszuk